

РЕЦЕНЗІЇ

DOI <https://doi.org/10.24919/2663-6042.14.2020.223501>

WIELOJĘZYCZNOŚĆ JEST FUNDAMENTALNYM PROBLEMAM LINGWISTYKI

*Recenzja monografii Levchuk P. "Trójjęzyczność ukraińsko-rosyjsko-polska
Ukraińców niepolskiego pochodzenia"
(Kraków: Księgarnia Akademicka. 2020. 299 s.)*

Zjawisko wielojęzyczności staje się dość popularnym we współczesnym świecie. Ludzie coraz częściej uczą się kolejnych języków, najczęściej z powodów zawodowych i finansowych. Kolejny język to kolejna szansa na awans, możliwość samorealizacji.

Zainteresowanie polszczyzną na Ukrainie nieustannie wzrasta. Jeśli na początku lat 90. XX wieku uczący się języka polskiego na Ukrainie, z reguły mieli polskie pochodzenie, to już w XXI wieku jest to raczej wyjątek. Obecnie najczęściej osoby niepolskiego pochodzenia stanowią większość uczniów polskich szkół, studentów uniwersytetów oraz ubiegających się o urzędowe poświadczenie znajomości języka polskiego jako obcego.

Autor przeprowadził badania zarówno w Polsce, jak i na Ukrainie. W badaniach wzięły udział osoby niepolskiego pochodzenia, dla których język polski jest językiem obcym. Badania były prowadzone w latach 2015–2017 i uczestniczyło w nich 1160 osób.

W pierwszym rozdziale omówiono obecną sytuację językową na Ukrainie, którą określono jako "poradziecką" z tego względu, że w latach 1991–2015 formalnie językiem państwowym był ukraiński, co nie przeszkadzało swobodnemu funkcjonowaniu języka rosyjskiego we wszystkich sferach komunikacyjnych w poszczególnych regionach nawet w pozycji języka dominującego. Druga część tego rozdziału została poświęcona opisowi sytuacji języka polskiego na Ukrainie oraz rosnącej migracji Ukraińców na zachód, gdzie pierwszym krajem za granicą jest Polska. W zakończeniu pierwszego rozdziału przedstawiono zjawisko migracji Ukraińców do Polski, jej liczebność oraz problemy adaptacyjne tak dużej grupy migracyjnej.

Celem drugiego rozdziału jest przedstawienie czytelnikowi badań kontaktów językowych każdego z trzech opisywanych języków. Kolejno zostały przedstawione kwestie badań kontaktów rosyjsko-obcych, potem polsko-obcych. Badania kontaktów języka ukraińskiego podzielono na dwie sfery: kontakty ukraińsko-rosyjskie i ukraińsko-polskie.

W trzecim rozdziale autor zwrócił uwagę na zagadnienia teoretyczne zjawiska trójjęzyczności, które nie było dotąd definiowane w polskich pracach językoznawczych. Poza tym analizuje definicje dotyczące języka ojczystego, rodzimego, drugiego, trzeciego funkcjonalnie pierwszego i funkcjonalnie drugiego.

W części badawczej pracy wyróżniono cztery grupy respondentów: dwie pierwsze grupy to osoby niepolskiego pochodzenia, mieszkające zarówno w Polsce, jak i na Ukrainie. W pozostałych dwu grupach znalazły się osoby, które uważam za osoby na pograniczu polskiego pochodzenia, co oznacza, że deklarowali oni polskie pochodzenie swoich pradziadków, którzy najczęściej nie brali przecież udziału w wychowywaniu małego dziecka, a tym bardziej dorastającego nastolatka. Przyjęcie takich założeń miało na celu porównanie odpowiedzi każdej z badanych grup i mogło prowadzić do wniosku, że założenia były nieuzasadnione, gdyby wyniki badań nie różniły się wystarczająco. Przedstawione w pracy wyniki badań dotyczyły ogólnej charakterystyki przedstawionych grup, języka pierwszego respondentów i ich tożsamości kulturowej, także ich motywacji do uczenia się polskiego, poziomu znajomości każdego z badanych języków z podziałem na sprawności językowe oraz częstotliwości używania każdego z nich. Uwzględniono tu także stosunek emocjonalny badanych do każdego z języków.

W szóstym rozdziale zostały przedstawione najpierw sfery posługiwanie się każdym z języków, potem osoby, z którymi respondenci komunikują się w każdym z języków, częstotliwość wyboru każdego z nich w trakcie korzystania z mediów oraz częstotliwość ich używania w sferze osobistej.

Rozdział siódmy prezentuje studia przypadków osób trójjęzycznych, proponując podział na modele stawiania się i bycia trójjęzycznym. Podstawą przedstawionych w tym rozdziale przypadków były wywiady pogłębione, przeprowadzone z poszczególnymi informatorami oraz obserwacja uczestnicząca.

W rozdziale ósmym dokonano podsumowania przedstawionych badań, które oprócz analizy funkcjonowania trójjęzyczności z udziałem języka polskiego po raz pierwszy zwracają uwagę na wartość języka polskiego dla osób niepolskiego pochodzenia, wskazując, że polski powoli staje się narzędziem samorealizacji coraz większej liczby osób.

Teoretyczne i praktyczne znaczenie monografii. Jeśli porównamy monografię Pavla Levchuka z poprzednimi pracami na temat sytuacji polszczyzny na Ukrainie, to należy wyróżnić kilka najważniejszych różnic:

- Wybór nowej, bardzo ważnej metodologii badawczej. Zazwyczaj badano język najstarszej generacji

Polaków na Ukrainie, natomiast autor skupia się na osobach młodych, zarówno w badaniach ilościowych jak i jakościowych.

- Badania porównawcze. Autor porównuje odpowiedzi respondentów mieszkających zarówno w Polsce, jak i na Ukrainie.

- Przeprowadzenie badań w niezwyklej sytuacji polityczno-społecznej na Ukrainie i w Polsce. Sugerujemy tutaj powtórzenie badań za 10 lat.

- Bardzo ważna współczesna problematyka badawcza. Opis zagadnień języka pierwszego, obcego, drugiego, deklarowanej tożsamości, stosunków emocjonalnych do języków.

Największymi merytorycznymi atutami recenzowanej rozprawy jest jej pionierskość i oryginalność.

Edukacja polska i glottodydaktyka polonistyczna zyskują dzięki niej szereg istotnych informacji na temat językowego funkcjonowania najliczniejszej grupy cudzoziemskiej, mieszkającej obecnie w Polsce. W pracy zaprezentowane zostały także dane, istotne dla naszego dobrego sąsiedztwa z Ukrainą. Uważny czytelnik rozprawy dowie się m.in. o zawodowych sukcesach Ukraińców pracujących w Polsce oraz na temat korzyści ekonomicznych dla naszego kraju, wynikających z zatrudniania wschodnich sąsiadów. Dzięki tego typu informacjom, stanowiących swoiste tło dla podejmowanych rozważań z zakresu kontaktów językowych praca zyskuje nader humanistycznego wydźwięku. Sugeruję tłumaczenie książki na język angielski.

Helena Krasowska,
doktor habilitowana, profesor
Instytutu Slawistyki Polskiej Akademii Nauk